

LA CROADA GIRONINA. LA FI DE LES MI- LÍCIES URBANES I EL MITE DE LA IGUALTAT

FRANCESC XAVIER MORALES GARCIA

Universitat Autònoma de Barcelona

fmorales1980@yahoo.es

DESENVOLUPAMENT DE LA COMUNICACIÓ

Girona, 20 de febrer de 1976. El flamant rei Joan Carles I visita la ciutat en el marc d'una gira que el nou cap d'Estat està realitzant per tota Espanya. L'alcalde de llavors, Ignasi de Ribot, recorda al nou rei les promeses fetes a Girona per Ferran VII després de la guerra contra Napoleó: grandiloqüents homenatges a la ciutat i als seus habitants i guarnició, especialment als membres de la Croada Gironina, els quals havien de ser recompensats «con el uso de uniforme y el de espada y con el tratamiento de Don».¹ Cap d'aquestes promeses es compliren en el seu moment. La Croada Gironina fou un cos d'homes armats format el juny de 1809 per tal de millorar les defenses de la ciutat davant el que seria el setge definitiu per part de les tropes napoleòniques. L'11 de juny es formaren les primeres companyies, i el dia 13 es donà l'única lliçó d'instrucció, car els francesos iniciaven el seu bombardeig. En total, 944 individus formats en deu companyies, dues de les quals destinades únicament a treballadors.² La unitat es convertirà, fins a l'actualitat, en una referència de la lluita de l'Església catòlica fanàtica contra els valors revolucionaris de la França de Napoleó, i també com

¹ Toni Cuquerella, «El Rei torna 31 anys després», *Diari de Girona*, 9 set. 2007.

² Manuel Cúndaro, *Historia político-militar de la plaza de Gerona en los sitios de 1808 y 1809*, Girona, Instituto de Estudios Gerundenses, 1950, 153-158; Fernando Ahumada, *Gerona, la inmortal (1808-1809)*, Toledo, Imp. Sucesor de Rodríguez, 1934, 270-272.

a exemple d'un patriotisme emocional envers el tron i d'uns valors cívics burgesos.³

Aquestes apreciacions són, com a mínim, incompletes o si més no matissables, subjugades com estan a la potència del mite dels setges de Girona i, per extensió, a tot allò que envolta la guerra d'independència de 1808 a 1814.⁴ En essència, la Croada Gironina és una milícia urbana, hereva d'una manera d'organització militar que en el cas català i espanyol ja estava en franca decadència des del segle XVII, arraconada pel desenvolupament dels exèrcits reials. Aquesta mena de tropa era utilitzada per mantenir l'estatus polític i social de les autoritats de les ciutats,⁵ íntimament relacionades amb les classes patrícies mercantils, i casaven molt malament amb les mobilitzacions de les tropes del rei.⁶ Amb el Decret de Nova Planta de 1716 se suprimiren les organitzacions armades catalanes. L'exemple més clar seria la Coronela de Barcelona, especialment activa en la guerra de successió contra el bàndol felipista; una supressió que ens mostra fins a quin punt els gremis perderen pes polític en la nova organització local borbònica.⁷ A partir d'aquell moment la presència dels Exèrcits Reials serà constant al Principat de Catalunya i aparegueren unitats policials de tipus nou, com ara les Rondes Volants Extraordinàries, les companyies fixes o les Esquadres de Valls.⁸ Però les velles institucions armades continuaren apareixent en moments puntuals del segle XVIII. Durant els avalots de Barcelona de 28 de febrer de 1789 a

³ En aquest sentit, vegeu el pròleg de Joaquín Pla Cargol, *La guerra de la independència en Girona y sus comarcas*, Girona, Dalmáu Carles Pla, 1953, 7.

⁴ La coneguda *defensa espontània* de Girona que podem trobar, per exemple, a Emilio Grahit y Papéll, *Reseña histórica de los sitios de Gerona de 1808 y 1809*, Girona, Imp. de Paciano Torres, 1894, I, 58-59.

⁵ Jordi Vidal Pla, «Les formes tradicionals de l'organització armada a la Catalunya dels s. XVI i XVII. Sugeriments per a una investigació», *Manuscrits*, 3, maig 1986, 112.

⁶ És el cas de la Milícia Urbana de Reus i les seves penúries per la vegueria de Girona. Josep M. Grau Pujol & Roser Puig Tàrrach, «La guerra dels Nou Anys a la vegueria de Girona a través del testimoni de la Milícia Urbana de Reus (1693-1695)», *Quaderns de la Selva*, 19, 2007, 87-110.

⁷ Vidal Pla, «Formes tradicionals», 113.

⁸ Unitats aparegudes a partir de contractes entre el monarca i particulars, com és el cas dels Veciana i les seves Esquadres de Valls.

causa del preu i la qualitat del pa blanc, mitjà i moreno,⁹ per mantenir l'ordre es permeté que els gremis fessin rondes per la ciutat; era el tímid retorn de la Coronela.

Més endavant, durant el col·lapse de l'exèrcit espanyol durant la guerra contra França de 1793 a 1795, algunes poblacions decidiren organitzar la seva pròpia defensa. Fou aquest el cas de les viles de Camprodon i Olot, on, en aquest darrer lloc, es va crear una Junta de Defensa i Sometent el 1794.¹⁰ Durant aquella guerra la ciutat de Girona es preparà per resistir un setge que no s'arribaria a produir mai. L'experiència es repetiria de nou el 1809, aquesta vegada amb atacs reals i directes de les tropes franceses. La Junta de Girona cercà soldats arreu¹¹ i utilitzà els esvalotadors en feines relacionades a millorar les defenses de la ciutat i arranjar camins. En aquest context se cercà la col·laboració de gremis i col·legis per tal de millorar les defenses de la ciutat. Podria semblar (pels casos de Barcelona el 1789 i Girona el 1809) que els gremis recuperaven poder enfront de la noblesa en l'àmbit municipal, però això equivaldria a pensar en una història massa simple, basada en la recerca per part dels gremis catalans del poder perdut arran dels decrets de 1716. En la Junta Governativa creada el 5 de juny de 1808, només tres dels 23 membres eren dels gremis, una mostra més de com s'havia desactivat qualsevol moviment popular.¹² Des de bon inici detectem com l'estament eclesiàstic i la part militar controlen la situació: el 21 de juny de 1808, després del primer atac de les tropes napoleòniques del general Duhesme, de Girona sortí una delegació amb la idea de rendir-se. Estava formada per sis membres, un per cada un dels següents estaments: clergat regular, clergat secular, noblesa,

⁹ Montserrat Jiménez Sureda, *Girona, 1793-1795. Guerra Gran i organització política a la Monarquia dels Borbons*, Girona, Ajuntament de Girona, 2006, 26-28.

¹⁰ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

¹¹ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

¹² Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

guarnició, estat mig i estat baix. La distància entre els grups dirigents de la Junta i la resta de la població gironina eren evidents fins i tot per als mateixos comandaments imperials, els quals havien arribat a les portes de la ciutat i havien ofert «que no entraría en la plaza más tropa francesa que aquella que quisiese el pueblo, y se daría a la Junta toda la necesaria que pidiese». Per a sorpresa dels delegats, els francesos ja havien abandonat les seves posicions de Palau-sacosta, rumb a Barcelona.¹³

La guarnició resistiria un primer setge formal els mesos de juliol i agost d'aquell mateix any. En cap d'aquests casos es donaren armes o es tingué en compte a la població gironina per tasques que no fossin les de treball i reparació. El 2 de desembre, Julián de Bolívar, Joan Panella i Martí de Burgués comuniquen a la Junta Suprema del Principat que la Junta de Girona «no mantiene en el día paisanos armados para su guardia».¹⁴ Paisans o *paisanaje* era el terme que l'administració borbònica reservava com a manera despectiva d'anomenar els habitants d'un territori, però també era sinònim del conjunt d'habitants d'una ciutat capaços d'organitzar-se per a la guerra.¹⁵ Tradicionalment, les classes dirigents actuaven amb autèntic pànic davant la possibilitat que la població plebea accedís a quotes de poder (com per exemple les armes).

La reorganització de la defensa a Catalunya amb l'arribada de l'Avantguarda sota les ordres de Mariano Álvarez de Castro va canviar el panorama. Entre agost de 1808 i maig de 1809 s'anaren concentrant tropes en territori gironí mentre la fortalesa de Roses queia en mans de les tropes del VII Cos del general Saint-Cyr, i Mariano Álvarez esdevenia la principal autoritat civil i militar del corregiment de Girona l'1 de febrer de 1809. Es prengueren mesures extraordinàries en matèria econòmica i des del mes d'agost

¹³ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

¹⁴ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

¹⁵ Carmen Corona Marzol, «Ciudad y guerra. La movilización del paisanaje (1760-1788)», dins Enrique Martínez Ruiz *et al.* (ed.). *Los ejércitos y las armadas de España y Suecia en una época de cambios (1750-1850)*, Puertollano, Fundación Berndt Wistedt / Universidad de Cádiz / Fundación Municipal de Cultura del Ayuntamiento de San Fernando, 2001, 377-378.

de l'any anterior s'havien convocat nous reclutaments de voluntaris en tot el corregiment, molts d'ells mal rebuts per la població.¹⁶ Amb aquest estat de coses es llançaren tot un seguit de bans destinats a perseguir els desertors i castigar amb la mort els que no participessin activament en la defensa.

Les guerres revolucionàries havien portat canvis en les maneres de portar els setges, el més important dels quals fou el paper rellevant que adquirí la població civil tancada en un espai urbà murallat o una plaça forta. La població civil, atrapada entre la guarnició del propi bàndol i l'exèrcit atacant, podia ser un poderós aliat o un poderós enemic, segons l'habilitat del comandant de la plaça a l'hora de disciplinar al *paisanaje*. En aquest sentit, els successius governadors de Girona Julián de Bolívar i després Mariano Álvarez de Castro varen entendre que l'única manera de sobreviure era aplicar les ordenances de caràcter militar a tota la població sota el seu càrrec. Les construccions i defenses físiques d'una fortalesa o ciutat no servien de res si la guarnició estava desmoralitzada¹⁷ i la població civil no estava disciplinada d'alguna manera.¹⁸ Com a exemple, el 5 de juny de 1809 Mariano Álvarez de Castro va ordenar que cada veí tragués i emmagatzemés les llambordes de la part de carrer que quedessin més a prop. L'ordre anava dirigida tant a evitar majors danys causats per les bombes dels francesos com a obligar la població civil a participar en la lluita amb les mateixes pedres guardades. Aquestes disposicions es prengueren en contra del parer de l'Ajuntament de Girona i la Junta Militar.¹⁹

En aquest ordre de coses, el 3 d'abril de 1809 la Junta de govern demanà fer una llista de tots els homes de 16 a 60 anys residents a la ciutat o que estiguessin de pas (com per exemple els expatriats). La mesura és preventiva,

¹⁶ Antoni Moliner Prada, *Catalunya contra Napoleó. La guerra del Francès (1808-1814)*, Lleida, Pagès Editors, 2007, 56.

¹⁷ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

¹⁸ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

¹⁹ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

reclamant la col·laboració dels tres alcaldes de barri de la ciutat.²⁰ Al llarg d'aquell mes es mobilitzaren veïns, gremis i clergat per vigilar trams concrets de les muralles i baluards de la ciutat. A continuació dono la llista dels gremis segons el seu nombre i les armes que aporten.²¹

Gremi	Nombre	% del total	Armes que presenten	% dins el gremi	% del total
Sabaters	125 ²²	16,51	6	4,8	4,05
Traginers	119	15,72	20	16,81	13,51
Sastres	75	9,91	9	12	6,08
Fusters	65	8,59	0	0	0
Hortolans	52	6,87	13	25	8,78
Terrissers	37	4,89	5	13,51	3,38
Argenters	36	4,76	11	30,56	7,43
Flequers	35	4,62	10	28,57	6,76
Assaonadors	30	3,96	12 ²³	40	8,11
Esparters i albadiners	26	3,43	14	53,85	9,46
Droguers	26	3,43	8	30,77	5,41
Calceters	26	3,43	0	0	0
Paraires	25 ²⁴	3,3	19	76	12,84
Barreters	20	2,64	4	20	2,7
Cordoners	15	1,98	5	33,33	3,38
Basters	14	1,85	4	28,57	2,7
Botiguers	14	1,85	0	0	0
Teixidors	11	1,45	8	72,73	5,41
Notaris	6	0,79	0	0	0
TOTALS	757		148		

²⁰ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

²¹ AMGI, Llevs 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162; UI 4680, 6.

²² Un nombre indeterminat són expatriats.

²³ Alguns fusells són inútils per al servei.

²⁴ Nou dels quals eren forasters.

Sabaters, traginers, sastres i fusters són dels gremis majoritaris a la ciutat, però no necessàriament dels que més armes poden aportar; l'excepció seria la sempre perillosa feina de traginer. Es tracta d'armes de foc llargues, perquè les pistoles estaven prohibides per a gairebé tota la població, tot i que el fet que una de cada cinc persones de gremi o col·legi posseeixi arma de foc denota un cert grau de privilegi dins el conjunt de la població gironina.

El 8 de maig s'organitzen les guàrdies per a tots els membres d'aquest allotjament general. Els sectors i grups de gremis i veïns destinats a aquesta tasca foren els següents:²⁵

Sectors	Gremis i veïns	Homes
Del baluard de Sant Francesc al de la Mercè	Esparterers, albadiners, pel·leters, cordoners i terrissers	50
Del baluard de la Mercè a la torre de Sant Domènec	Causídics, flequers, barreters, corders i confiters	52
Des del baluard de la Santa Creu fins al de Figuerola, inclosa la muralla enfront l'església de Sant Agustí. membres dels gremis	Assaonadors, impressors, botiguers, traginers, fusters, teixidors i altres veïns del barri de Joaquim Pi	210
Muralla de la porta d'en Vila i una part de la plaça de Sant Francesc d'Assís	Argenters i calceters	31
Des del baluard de Sant Francesc de Paula al de Santa Clara	Gremi de sabaters i del barri de Miquel Pujol que no són de cap gremi	171
Des del baluard de Santa Clara al del Governador	Veïns del barri de Narcís Escarrà que no són de cap gremi	116
Entre la plaça de Sant Pere i la Casa de la Ciutat	Paletes	Sense xifra
Porta de Sant Cristòfol	Sastres	18
Muralla de la plaça de Sant Pere	Sastres	18
Muralla de la porta de França	Capellans	70

²⁵ AMGI, Llevés 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162.

Part de la muralla del baluard de Santa Clara i Santa Clara	Mínims	6
Del baluard de Santa Clara i de la Santa Creu	Franciscans	20
Del baluard de Santa Creu al de Figuerola	Carmelites descalços	9
Muralla d'Onyar davant del convent de Sant Agustí	Agustins	4
Muralla de la porta d'en Vila i plaça de Sant Francesc d'Assís	Carmelites calçats	8
Des del pont de Sant Francesc a la torre del Carme	Caputxins	10
Sobre la porta del Carme	Mercedaris	5
Des del baluard de la Mercè a la porta del Socors	Dominics	14
	TOTAL	812 ²⁶

A mesura que avançava l'any 1809 la situació al nord de Catalunya era cada vegada més delicada per als del bàndol patriota. Es demanaren més voluntaris per als terços de miquelets, s'aixecaren més sometents i s'enviaren molts autòctons a les files dels regiments de línia, com el de Borbó o el d'Ultònia. És precisament un membre d'aquest darrer regiment, el coronel Enrique O'Donnell,²⁷ el que el 3 de juny proposarà a Álvarez instruir seixanta homes i formar amb ells una unitat de patricis per afegir-los al seu regiment en cas d'atac.²⁸ El límit d'edat estaria ens els quaranta anys i podrien escollir ells mateixos capitans i oficials, però l'armament i la instrucció correria a càrrec del Regiment d'Ultònia. El dia 9, davant la crescuda llista de voluntaris, la Junta de Girona demanà al bisbe Ramírez de Arellano fer una pastoral

²⁶ A més, caldria afegir 36 més del clergat regular i 20 del secular.

²⁷ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

²⁸ Adolfo Blanch, *Historia de la guerra de la independencia en el antiguo Principado*, Barcelona, Litografía de la Unión, 1863, I, 393-394; Antonio de Bofarull y Brocá, *Historia crítica de la guerra de la independencia en Cataluña, continuación de la historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*, Barcelona, F. Nacente, 1886, 403.

per convidar el clergat a formar-ne part, i va néixer així la Croada Gironina,²⁹ posada sota l'advocació de sant Narcís.³⁰

La nova unitat augmentada tindria, a banda de les companyies d'estudiants, de paisans, de monjos i del clergat, una reserva del general, la qual actuaria des de la casa d'Álvarez de Castro per acompanyar-lo en els seus reconeixements i fer de policia en les altres companyies (amb multa de deu lliures catalanes per als que faltessin al seu servei).³¹ Sembla clar que aquesta companyia de seixanta homes era el nucli de la companyia patrícia que el coronel O'Donnell volia instruir.

Algunes veus s'aixecarien en contra d'aquesta militarització total del que fins llavors era un sistema de guàrdies. Són els anomenats «bastardos hermanos» que miraven de convèncer els altres gironins de no participar en la Croada Gironina.³² La por era que un cop acabat el setge, aquella companyia «se reputaria como cuerpo de milicias» i es veuria obligada a sortir en campanya fora de les muralles de la ciutat; i alguns religiosos tampoc estaven del tot convençuts d'actuar com a soldats en guerra.³³ Ens trobem davant la secular por de les quintes, molt arrelada al Principat de Catalunya,³⁴ però també davant la idea que la milícia urbana en armes havia mort definitivament com a

²⁹ La idea del nom procedia d'una iniciativa apareguda a Badajoz el 22 d'abril, una alarma general de caràcter religiós de tres cossos que havia animat la Junta Central a predicar amb l'exemple. Blanch, *Historia*, i, 393-394; Bofarull y Brocá, *Historia*, 403. Formada per 3.000 soldats d'infanteria i 800 de cavalleria entre clergat i paisans, portaven escapulari blanc i creu vermella. *Diario de Gerona*, 26 maig 1809, 2.

³⁰ La figura quasi llegendària d'un antic bisbe de Girona s'utilitzaria com a líder de les tropes de defensa de la ciutat en setges anteriors al de 1809.

³¹ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

³² Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

³³ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

³⁴ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

forma d'estatus i promoció social. Cent anys abans, un alistament de tots els membres de col·legis i confraries majors de quinze anys havia aixecat recels a la Girona de la guerra de successió. Els 890 homes resultants (agrupats en l'anomenat Regiment dels Naturals de la Ciutat) només es mobilitzaren, tot i que de mala gana, amb la notícia de la caiguda de Barcelona a les mans de les tropes de Carles III l'any 1705.³⁵

Una resistència com aquesta es repetiria durant l'allistament i organització de les rondes d'abril i maig de 1809. El Gremi dels Hortolans informava el 8 de maig que tretze membres han faltat a les seves rondes. D'entre els assaonadors, Pere Giral es nega a participar-hi.³⁶ D'entre els droguers, Francesc i Joan Brunells hi són absents.³⁷ I els terrissers presentaran també el 8 de maig una llista dels que falten: vuit en total.³⁸ Fins i tot el subtingent de la tercera companyia, Narcís Bacó, s'absentà del setge sense llicència.³⁹ El 1815 es realitzà un recompte de les persones que no havien patit el setge de 1809. Uns 240 individus, entre agremiats i no agremiats⁴⁰ que ensorren la idea d'unanimitat de la resistència gironina i donen ple sentit a les mesures de confiscació de béns dirigides a les persones que havien abandonat la ciutat contravenint les ordres.⁴¹ A més, sabem que foren necessàries mesures expeditives per reclutar i disciplinar els membres de la Croada. El servei en aquest cos es revelà *voluntàriament obligat*: els membres portarien les insígnies com a símbol de distinció al llarg de tota la seva vida, però la Junta de Girona, a través del seu vocal Francesc Puig i Dorca, advertia el 9 de juny als que «desprecien este medio suave, se les compelerá al cumplimiento de la citada orden con todo rigor, y no se les dispensará la distinción honrosa y

³⁵ Pedro Voltes Bou, «La entrega de la plaza de Gerona al archiduque Carlos de Austria», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 4, 1949, 46-49.

³⁶ AMGI, Llevés 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162, 17 abr. 1809.

³⁷ AMGI, Llevés 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162, 14 abr. 1809.

³⁸ AMGI, Llevés 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162.

³⁹ Gómez de Arce y Moro, *Guerra*, VII, 541.

⁴⁰ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

⁴¹ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

patriòtica, que tan generosamente ahora se les ofrece», i seguia, «dad a la Junta el consuelo de ver que correspondéis a la confianza con que se entrega a vuestro noble entusiasmo, y al ardiente amor que tenéis a la religión, al rey, y a la patria, evitando así las medidas que se vería en la dolorosa necesidad de adoptar, si su esperanza saliese frustrada».⁴²

Pel que fa a la resistència d'alguns membres del clergat, la participació del bisbe Ramírez de Arellano fou crucial. El clergat gironí tenia un important pes demogràfic, econòmic i ideològic,⁴³ i en emergències anteriors monjos i capellans havien participat en la defensa de la ciutat.⁴⁴ L'afirmació que la funció del clergat era incompatible amb l'ofici de guerrear,⁴⁵ es demostrarà completament invàlida durant les guerres contra França de 1793-1795 i 1808-1813. Moltes de les partides de guerrilles estigueren dirigides i/o formades per eclesiàstics, habitualment del clergat regular, el més castigat per les mesures napoleòniques. La retòrica del fanatisme religiós que ens ha arribat fins avui dia prové de la propaganda que anglesos i francesos crearen per a l'Espanya del moment. Un argument que no suporta el més mínim estudi rigorós sobre la guerra napoleònica. L'Església, com a institució, contenia un fort corpus ideològic vinculat amb les idees de quan i com es podia guerrear, i un rival com Napoleó podia vendre's fàcilment com a enemic a qui batre dins dels seus paràmetres de guerra justa.

⁴² Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

⁴³ Simón Tarrés, *Crisis*, 58.

⁴⁴ El 1705, davant la por de la proximitat de tropes felipistes, s'organitzaren tres companyies de 36 homes cadascuna sota les ordres de l'abat de Sant Pere de Galligants. Al principi se'ls havia demanat defensar una porta de la muralla, però el clergat aconseguí del governador que només se'ls permetés defensar una part de la muralla. Tal com deixà escrit Pau Gerard Farrés, prior de Nostra Senyora del Carme, «perquè en tot temps si acàs esdevé lo voler fer guardar portals als eclesiàstichs no sian tant fàcils en condescendir pues sent nosaltres la part més flaca s'en podrian seguir diversos inconvenients per nosaltres mateixos y per lo rey nostre senyor». Luis G. Constans, «Una crònica inèdita de la guerra de Sucesión en Girona», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 5, 1950, 105.

⁴⁵ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

En total, la base de la Croada serien els 750 homes dels collegis i gremis de Girona; els eclesiàstics n'afegirien 385 més;⁴⁶ llavors vindrien els veïns no agremiats dels tres barris de la ciutat, 582 homes repartits entre els 185 del barri de Joaquim Pi, els 160 del de Narcís Escarrà, i els 237 del de Miquel Pujol, 237.⁴⁷ La retòrica de la documentació i els primers historiadors del conflicte ens parlen d'una resistència sense distinció de classes. Un discurs que podem detectar fins i tot amb la idea d'igualtat davant la mort, quan el 26 d'abril Álvarez de Castro manava que en el recent beneït cementiri proper al monestir de Sant Daniel s'enterressin «los cadáveres de todas las personas, sin distinción de estado, clase ni sexo (incluso yo mismo) que mueran dentro de la presente ciudad».⁴⁸ Res més allunyat de la veritat. Encara quedaven anys per tal que valors com el d'estat i classe fossin oblidats i substituïts pels d'una nova forma d'organització social, més liberal, en la qual es tendirà més a agrupar les persones segons l'edat –emprant una paraula relacionada amb el món militar, la *quinta* a la qual hom pertany–, i les rendes. Encara era recent la posició dels nobles gironins l'any 1793, quan més de la meitat es negaren a participar en la defensa de les portes perquè no estaven disposats a barrejar-se amb els plebeus. Narcís de Burgués –de la banda dels nobles– manifestà obertament el seu rebuig a aquesta mena d'igualtat a la qual els volia sotmetre l'Ajuntament.⁴⁹

El cos armat conegut com a Croada Gironina no serà de cap manera democràtic o igualitari, no només per l'existència de patricis que feien de policia de les altres companyies, sinó també per la diferència entre els gremis, entre veïns no agremiats i els que sí, entre el clergat i la resta, quin punt

⁴⁶ Entre els eclesiàstics també es fa una cerca de clergat expatriat a Girona, com el diaca de Llers o l'organista de Vilabertran. AMGI, Llevs 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162, 7 abr. 1809. D'altres ja feien de capellà en altres unitats d'infanteria, com el mínim Francesc Moga del Regiment d'Ultònia. AMGI, Llevs 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162, 5 abr. 1809. I altres no formen part de cap congregació, com els mestres de gramàtica.

⁴⁷ AMGI, Llevs 1808-1809, UI 4679, 1, reg. 12162.

⁴⁸ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

⁴⁹ Rosa Congost, «Guerra, pàtria i estadística: el despertar polític dels hisendats gironins (1795-1800)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 42, 2001, 395.

defensava cadascun,⁵⁰ etcètera. Diferent estament també implicava diferent gratificació. El 12 de febrer de 1817 el Ministeri de la Guerra concedí premis només a alguns dels membres de la Croada,⁵¹ cosa gens estranya si tenim en compte que la unitat havia nascut promentent als que hi servissin durant tota la guerra que se'ls eximiria de la contribució personal, i als que no tinguessin prou classe per contribuir-hi se'ls premiaria equitativament.

El pes de les classes patrícies en el servei de milícia s'havia constatat ja durant la guerra de 1793, quan es formà un cos de sometent especial format enterament de nobles i patricis voluntaris per defensar la frontera del corregiment de Vic de les penetracions franceses per Camprodon i la vall de Ribes.⁵² El 1808 la companyia de caçadors que aparegué a Olot a les ordres de Josep Ventós es formà «amb els fills de famílies de casa bona»,⁵³ mentre que el setembre de 1811 els fills de patricis veien de bon ull entrar a la «honrada guardia» de les Companyies de Tiradors del Corregiment de Figueres perquè els facilitava la protecció de les seves llars.⁵⁴ Fins i tot quan el 5 de juliol de 1809 es creà la Companyia de Santa Bàrbara, es reservaren els càrrecs dirigents a dones de certa posició social, algunes d'elles esposes d'oficials del Regiment d'Ultònia.

El valor de la posició social era anteposat, fins i tot, al mateix sentit que pogué tenir una unitat militar, i aparegueren entitats més emparentades amb l'organització civil que la militar. Un exemple prou clar el tindríem el novembre de 1808, quan els catalans residents a l'Havana van organitzar (després de rebre del capità general un ofici enviat des de la Junta Suprema) quatre companyies voluntàries d'infanteria (d'uns vuitanta homes cadascuna) i una altra d'artilleria volant (41 homes més). Es tracta en realitat d'una unitat

⁵⁰ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

⁵¹ Gómez de Arteche y Moro, *Guerra*, VII, 539-542.

⁵² Roura i Aulinas, *Guerra Gran*, 181; Jiménez Sureda, *Girona*, 221.

⁵³ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

⁵⁴ Ricard Jordà i Güell, «La restauració del sometent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot», dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*, Besalú, Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973, 155-160.

fictícia, una associació de persones destacades d'origen català que enviaran 14.755,25 pesos forts a la Junta Superior del Principat per ajudar en l'esforç de guerra.⁵⁵

CONCLUSIONS

El període de 1795-1809 va significar per al corregiment de Girona un canvi important pel que fa al reclutament militar. El pas entre els segles XVIII i XIX va veure néixer el soldat sorgit de les quintes anuals intentades en les darreres dècades barrejat amb el soldat nacional de les Corts de Cadis. Però també va veure néixer la creació d'unitats militars com la Croada Gironina (entre moltes d'altres), pensades tant per controlar la població civil del propi bàndol i donar més poder a les classes dirigents, com per combatre l'enemic francès.⁵⁶ La retòrica vuitcentista, que considera la milícia nacional com el ciutadà en armes que actua com a guardià i principal interessat dins la nova organització estatal, ens ha transmès també una idea d'agrupació de ciutadans iguals defensors d'un ideari cívic burgès de tipus nou. En el fons, milícies com la Croada van permetre crear el mite de la defensa igualitària d'uns interessos comuns, i van ajudar a crear la falsa idea que servir en l'exèrcit era qüestió de privilegi i conquesta democràtica, quan en realitat es tractava d'un impost de sang.

⁵⁵ AMGI, Lleves 1808-1809, 1, reg. 12161.

⁵⁶ L'octubre de 1810 entrava en funcionament la Milícia Urbana de Tarragona, acceptada pel ja llavors capità general O'Donnell a petició de les autoritats locals de la ciutat per tal de donar sortida a la gran quantitat de joves tarragonins, els quals s'havien quedat sense feina davant el col·lapse de la indústria i el transport. Robert Vallverdú i Martí, «La Milícia Urbana de Tarragona. Un moviment de resistència dirigit per les classes privilegiades durant la guerra del Francès», dins Maties Ramisa (a cura de), *Guerra napoleònica a Catalunya (1808-1814). Estudis i documents*, Barcelona, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, 61. A l'altra banda de l'Atlàntic, el 1806 els propietaris criolls i espanyols crearen a Río de la Plata el Regimiento de Patricios, pensat tant per combatre els anglesos que havien conquerit recentment la ciutat de Buenos Aires com per organitzar la massa de negres, mulatos i joves que ocupaven els carrers. La milícia, de caràcter democràtic a l'hora d'escollir els seus càrrecs, també va comptar amb voluntaris catalans com ara Jaume Llavallol i Jaume Nadal i Guarda. John Lynch, *The Spanish American revolutions, 1808-1826*, 2a ed., Nova York, W. W. Norton & Company, 1986, 40-41; «Voluntaris Urbans de Catalunya», *l'Enciclopèdia*, http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0071589.

BIBLIOGRAFIA I FONTS

- ACA Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona)
AMF Arxiu Municipal de Figueres
AMGI Arxiu Municipal de Girona

- Ahumada, Fernando. *Gerona, la immortal (1808-1809)*. Toledo: Imp. Sucesor de Rodríguez, 1934.
- Blanch, Adolfo. *Historia de la guerra de la independencia en el antiguo Principado*. Barcelona: Litografía de la Unión, 1863.
- Bofarull y Brocá, Antonio de. *Historia crítica de la guerra de la independencia en Cataluña, continuación de la historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*. Barcelona: F. Nacente, 1886.
- Congost, Rosa. «Guerra, pàtria i estadística: el despertar polític dels hisendats gironins (1795-1800)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 42 (2001): 379-395.
- Constans, Luis G. «Una crónica inédita de la guerra de Sucesión en Gerona». *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 5 (1950): 73-112.
- Corona Marzol, Carmen. «Ciudad y guerra. La movilización del paisanaje (1760-1788)». Dins Enrique Martínez Ruiz et al. (ed.). *Los ejércitos y las armadas de España y Suecia en una época de cambios (1750-1850)*. Puertollano: Fundación Berndt Wistedt / Universidad de Cádiz / Fundación Municipal de Cultura del Ayuntamiento de San Fernando, 2001.
- Cúndaro, Manuel. *Historia político-militar de la plaza de Gerona en los sitios de 1808 y 1809*. Monografías, 2. Girona: Instituto de Estudios Gerundenses, 1950.
- Cuquerella, Toni. «El Rei torna 31 anys després». *Diari de Girona* (9 set. 2007). *Diario de Gerona*. Girona: 1808-1809.
- Gómez de Arteche y Moro, José. *Guerra de la independencia. Historia militar de España de 1808 á 1814*. Madrid: Imprenta y Litografía del Depósito de la Guerra, 1891.
- Grahí y Papéll, Emilio. *Reseña histórica de los sitios de Gerona de 1808 y 1809*. Girona: Imp. de Paciano Torres, 1894.
- *Historia de los sitios de Gerona en 1808 y 1809*. Girona: Imprenta y Librería de Paciano Torres, 1896.
- Grau Pujol, Josep M.; Puig Tàrrach, Roser. «La guerra dels Nou Anys a la vegueria de Girona a través del testimoni de la Milícia Urbana de Reus (1693-1695)». *Quaderns de la Selva*, 19 (2007): 87-110.
- Herrero Pérez, José Vicente. «La guerra de fortalezas en el período napoleónico (1796-1815)». *Revista de Historia Militar*, 91 (2001): 129-158.
- Jiménez Sureda, Montserrat. *Girona, 1793-1795. Guerra Gran i organització política a la Monarquia dels Borbons*. Història de Girona, 39. Girona: Ajuntament de Girona, 2006.
- Jordà i Güell, Ricard. «La restauració del somatent pel comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot». Dins *Actes de la II Assemblea d'Estudis dels Amics de Besalú*. Besalú: Amics de Besalú i del seu Comtat, 1973. P. 155-160.

- Lynch, John. *The Spanish American revolutions, 1808-1826*. 2a ed. Nova York: W. W. Norton & Company, 1986.
- Moliner Prada, Antoni. *Catalunya contra Napoleó. La guerra del Francès (1808-1814)*. Lleida: Pagès Editors, 2007.
- Pla Cargol, Joaquín. *La guerra de la independència en Gerona y sus comarcas*. Girona: Dalmáu Carles Pla, 1953.
- Puell de la Villa, Fernando. *El soldado desconocido. De la leva a la 'mili' (1700-1912)*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1996.
- Roura i Aulinas, Lluís. *Guerra gran a la ratlla de França. Catalunya dins la guerra contra la revolució francesa, 1793-1795*. Biblioteca d'Història dels Països Catalans, 10. Barcelona: Curial, 1993.
- Simón Tarrés, Antonio. *La crisis del antiguo régimen en Girona*. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona, 1985.
- Vallverdú i Martí, Robert. «La Milícia Urbana de Tarragona. Un moviment de resistència dirigit per les classes privilegiades durant la guerra del Francès». Dins Maties Ramisa (a cura de). *Guerra napoleònica a Catalunya (1808-1814). Estudis i documents*. Biblioteca Milà i Fontanals, 22. Barcelona: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- Vidal Pla, Jordi. «Les formes tradicionals de l'organització armada a la Catalunya dels s. XVI i XVII. Suggestiments per a una investigació». *Manuscrits*, 3 (maig 1986): 105-116.
- Voltes Bou, Pedro. «La entrega de la plaza de Gerona al archiduque Carlos de Austria». *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 4 (1949): 37-58.
- «Voluntaris Urbans de Catalunya». *l'Enciclopèdia*. http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0071589.